

ДЕЯКІ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІ NOMINA AGENTIS ІЗ СУФІКСОМ *-AR'Ь (НА МАТЕРІАЛІ АПЕЛЯТИВНОЇ І ПРОПРІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ)

ВІКТОР ПЕТРОВИЧ ШУЛЬГАЧ

Інститут української мови Національної академії наук України, Київ, Україна

SHUL'HACH, Viktor Petrovych: Some Proto-Slavic nomina agentis with the suffix *-ar'ь (based on appellative and proprial lexis). Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics), 2024, Vol. 75, No. 2, pp. 245–255.

Abstract: The article is devoted to the reconstruction of a fragment of the Proto-Slavic lexical word-formation microsystem – derivatives with the suffix *-ar'ь (nomina agentis). According to researchers, appellatives with this suffix are known in all Slavic languages, but most of all they are characteristic of the lexicons of those Slavic peoples that are adjacent to the Germanic or Romance ethnos. The anthroponymic material at our disposal allowed us to reconstruct more than 200 archetypes which testify to the variety of economic activities and crafts of the Slavs in the past and present. The entire material will be published elsewhere. The article offers a fragment of this lexical word-forming microsystem. According to preliminary observations, the continuants of the reconstructed archetypes are characteristic mainly of all (or most) Slavic languages. Some have survived in separate Slavic languages / dialects or in one of the groups of closely related languages. Archaisms and historicisms are often found among them.

Keywords: proper name, anthroponym, suffix, etymological analysis, Proto-Slavic archetype, Proto-Slavic nomina agentis

1. ВСТУП

Суфікс *-ar'ь творить передусім nomina agentis. Деривати з цим суфіксом (із різним ступенем продуктивності) є в усіх слов'янських мовах, але найбільше їх у лексиконах тих слов'янських народів, які сусідять із германським чи романським етносом. Див. SP (2, с. 21–22). Зібраний нами фактичний матеріал апелятивного і пропріального рівнів загалом підтверджує цю тезу.

2. АНАЛІЗ МАТЕРІАЛУ

Континуанти реконструйованих нижче архетипів, серед яких чимало архаїзмів, історизмів, діалектизмів, притаманні **а)** усім (чи кільком або більшості) слов'янським мовам. Деякі з них – наскільки вдалося простежити – збереглися **б)** лише в окремих (одній чи двох) слов'янських мовах / діалектах. Проілюструємо сказане прикладами:

а) ***basnar'ъ / *Basnar'ъ**: болг. *Баснаров* – антропонім < діал. *баснар* ‘вішун, ворожбит’ (Илчев 1969, с. 65), макед. *баснар* ‘чаклун, ворожбит’ (Гавриш 1969, с. 30), слов. *basnár (basmar)* ‘чарівник, ворожбит’ (Pleteršnik 1, с. 3), пол. *Baśnar* – прізвище (SN I, с. 204), ст.-чеськ. *básnař* ‘хто складає байки’ (Gebauer I, с. 28), н.-луж. *Basnjař* – прізвище (Wenzel 2004, с. 61).

***bykar'ъ / *Bykar'ъ**: укр. *Бикар* – прізвище (Дуйчак 2003, с. 269), рос. *Быкарев, Быкаров* – сучасні прізвища (м. Москва), болг. *бикар* ‘пастух биків’ (БЕР 1, с. 47), макед. *Бикаров* – прізвище (РПКМ I, с. 115), серб. *Бикаров* – антропонім (Гапић 1966, с. 164), хорв. *Bikar* – прізвище (Leksik, с. 46), чеськ. *Bykar* – прізвище (ЧП), слов. діал. *býkar* ‘пастух худоби’ (SSN I, с. 190), *bikār* ‘пастух телят’ (Orlovský 1982, с. 29).

***byrdar'ъ / *Byrdar'ъ**: ст.-укр. Ferens *Berdarów*, 1607 р., *Berdar Vaszily*, 1678 р. – антропоніми (Чучка 2005, с. 97), укр. діал. *бердарь* ‘людина, яка продає берда для ткання; майстер, що виготовляє берда до ткацького верстата’ (Грицак 2017, 1, с. 162), *Бердар* (Рівненська обл.), *Бердар*’ (Дуйчак 2003, с. 62) – сучасні прізвища, рос. *Бердарь* – прізвище (Московська обл.), болг. *бърдар* ‘бердник’ (Стоянов – Чмир 1988, с. 74), *Бърдаров* – антропонім (Илчев 1969, с. 96), *Бърдари* – мікротопонім, *Бърдарите* – ойконім у Дряновско (Ковачев 2009, сс. 80, 139), макед. *брдар* ‘бердник’ (PMJ I, с. 44), Минчо, син на *Брдар*, XV ст. – антропонім (Иванова 1999, с. 337), *Брдаров* – сучасне прізвище (РПКМ I, с. 157), серб. діал. *брдар* ‘майстер, який виготовляє і продає берда’ (Марковић 2006, с. 66), *Брдар* – сучасне прізвище, *Брд'ар* – прізвище (Динић 2009, с. 723), хорв. *Brdar* (Leksik, с. 70), *Brdari* – ойконім у Боснії та Герцеговині (Im. m., с. 93), слов. *brdár* (Bezljaj I, с. 40, s. v. *brdo*), *Brdar* – прізвище (ZSSP, с. 56), ст.-пол. *Ian Bardarz*, 1396 р. – антропонім (SSNO I, с. 92), чеськ. *brdár* ‘хто виготовляє берда’ (Kott I, с. 94), *Berdar, Brdár* – прізвища (ЧП), ст.-слов. *brdár* ‘бердник’, Jurko *Brdar*, 1618 р. – антропонім (HSSJ I, с. 154), слов. діал. *brdár* ‘бердник’ (SSN I, с. 185), *Brdárová ж.* – сучасне прізвище у Братиславі (TZ Bratislava 2002, с. 37).

***govēdar'ъ / *Govēdar'ъ**: д.-руськ. *говедарь* ‘bubulcus’ (Срезневский I, стлб. 530), болг. *говедар* ‘скотар, чередник’ (Стоянов – Чмир 1988, с. 128), *Говедарев, Говедаров* – прізвища (Илчев 1969, с. 136), макед. *говедар* ‘пастух (великої рогатої худоби)’ (Гавриш 1969, с. 98), Милош *Говедар*, XV ст. – антропонім (Соколки 1965, с. 179), *Говедаров* – сучасне прізвище (РПКМ I, с. 264), серб. *говедар* ‘пастух’ (Лавровский 1870, с. 70), діал. *говедар* ‘пастух корів’ (Петровић – Капустина 2011, с. 279), *Говедар'ев брод* – мікротопонім (Лома 2013, с. 58), хорв. *Govedar* – прізвище (Leksik, с. 197), слов. *govēdar* ‘пастух рогатої худоби’ (Pleteršnik I, с. 239), ст.-слов. *hovädár* ‘пастух корів’ (HSSJ I, с. 438).

***konop(j)ar'ъ**: укр. *конопляр* ‘фахівець із коноплярства’ (СУМ IV, с. 263), діал. орніт. ‘птаха коноплянка, *Acanthis cannabina*’ (СБІ, с. 329), болг. діал.

конопáр ‘хто вирощує коноплі’ (БЕР 2, с. 592), серб. конопар ‘мотузник’ (Лавровский 1870, с. 250), діал. коноплар ‘хто вирощує коноплі’ (Марковий 2006, с. 87), (похідне) Конопларска мала – мікротопонім (Жугић 2014, с. 216), слвн. копорár ‘мотузник’, копорljár орніт. ‘чирик’ (Pleteršnik I, с. 428), слвц. діал. копоріар ‘співочий птах’ (SSN I, с. 815).

***lějar’ь / *Lějar’ь:** рос. Леяров – прізвище (Дніпропетровська обл.), болг. леяр ‘ливарник’ (БЕР 3, с. 385), Леярово – ойконім (Елховско), Леяровски – прізвище (Илчев 1969, с. 302), в.-луж. lejer ‘ливарник’ (Трофимович 1974, с. 110) та ін. Див. ЭССЯ (14, с. 188: пол., слвц., н.-луж.).

***lojar’ь / *Lojar’ь:** рос. Лояров – прізвище (м. Москва), слвн. lojár ‘хто перетоплює сало’ (Pleteršnik I, с. 524) та ін. Див. ЭССЯ (15, с. 255–256: схв.).

***lonьčar’ь / *Lonьčar’ь:** макед. Новак, син на Лончар, XV ст. – антропонім (Иванова 1999, с. 340), Лончар – сучасне прізвище (РПКМ I, с. 758), схв. лончár ‘гончар’ (СХРС, с. 242), серб. (похідне) Лончарево долине – мікротопонім (Цицимил-Реметић 2010, с. 231), серб. діал. лонч’ар ‘т. с.’ (Ћирић 2018, с. 437), серб. Лончár – антропонім (Бојиновић 2018, с. 977), хорв. діал. lonč’ar (Jurišić 2, с. 108), Lončar – прізвище (Leksik, с. 370), слвн. lončár ‘гончар’ (Pleteršnik I, с. 526), Lonzar, 1796 р. (SL, с. 47), Lončar (ZSSP, с. 339) – антропоніми, Lončarjev dol – ойконім (Im. m., с. 266). Пор. також Лончари – слов’янський топонім на терені Албанії, який пов’язували з апелятивом лоньчарь ‘гончар’ (Селищев 1981, с. 248).

***lubar’ь / *Lubar’ь:** укр. лубáрь ‘хто виготовляє вироби з кори’ (Керча 2007, 1, с. 482), рос. Лубарев – сучасне прізвище (Алтайський край), слвн. lūbar ‘Bastwurm’ (Pleteršnik I, с. 530).

***lьgar’ь / *Lьgar’ь:** ст.-укр. лгарь, лгарь, льгарь ‘брехун, наклепник’ (СУМ XVI–XVII ст. 15, с. 248–249), рос. Лгарев – прізвище (колишня Саратовська губ.), слвц. діал. luhár ‘брехун’ (SSN II, с. 94) та ін. Див. ЭССЯ (16, с. 232–233: пол., чеськ.).

***morvar’ь:** укр. діал. муравля́р, мурав’я́р ‘мурашкоїд’ (ЕСУМ 3, с. 536) та ін. Див. ЭССЯ (19, с. 242: схв., пол.).

***nьktjьkar’ь / *nьktjьkar’ь // *Nьktjьkar’ь / *Nьktjьkar’ь:** укр. Нецькар – прізвище (Богдан 1974, с. 199), Нецькар – прізвисько («виробляв діжки – нецьки»; СПУ 2, с. 307), хорв. Načkar – прізвище (Leksik, с. 452), пол. Neckarz, Nieckarz – прізвища (SN VI, сс. 567, 589), ст.-чеськ. neckár ‘коритар’ (Gebauer II, с. 532), Neckař, 1490 р. – антропонім (АЇ 1899, XVII, с. 330), чеськ. Neckař, Neckár – прізвища (ЧП), в.-луж. tjeckař ‘коритар’ (Muka I, с. 1027), Āackař – прізвище (Muka III, с. 77), н.-луж. ģackař ‘коритар’ (Muka I, с. 1027), Njackař – прізвище (Wenzel 2004, с. 305–306). Стосовно кореневої морфеми див. апелятивну лексику, зібрану під гаслом *nьktjьky / *nьktjьky (ЭССЯ 26, с. 51–52).

***pěvar’ь, *sьpěvar’ь:** рос. діал. певарь ‘співак’ (СРНГ 25, с. 310), слвн. Pevar – прізвище (ZSSP, с. 446), слвц. Spevár – прізвище (TZ Bratislava 2002,

с. 326), в.-луж. *spěwar* ‘співак’ (Трофимович 1974, с. 292), н.-луж. *spiwar* ‘т. с.’ (Muka II, с. 488).

***pivar’ь / *Pivar’ь:** укр. *пивáр* ‘аматор пива’ (ЕСУМ 4, с. 366), хорв. *Pivar* – прізвище (Leksik, с. 512), слвн. *pivár* ‘Bierbrauer’ (Pleteršnik II, с. 43), *Pivar* – прізвище (ZSSP, с. 454), пол. *Piwar* – прізвище (SN VII, с. 380), ст.-слвц. *pivár* ‘пивовар’ (HSSJ III, с. 532).

***pōdar’ь / *Pōdar’ь:** болг. *пѣдар*, *пѣндар* ‘(тимчасовий) сторож на полі, винограднику, в саду’ (БЕР 6, с. 34), *Пѣдарев*, *Пѣдаров* – прізвища (Илчев 1969, с. 412), (похідні) *Пѣдарева колиба* (Константинова 2008, с. 687), *Пѣдарево* (Петкова 2007, с. 333) – мікротопоніми, *Пѣдарево* – ойконім (Слівенско), схв. *пудѣр* ‘сторож на винограднику’ (СХРС, с. 487), серб. діал. *пуд’ар* ‘т. с.’ (ґирић 2018, с. 855), хорв. *Pudar* – прізвище (Leksik, с. 537). Пор. також слов’ян. *Мловѣроу* – топонім на території Греції, який пов’язували зі слов’ян. **pōdarь* (Vasmer 1970, с. 63).

***pytar’ь / *Pytar’ь:** рос. *Пытарев* – прізвище (Тюменська обл.), хорв. *Pitar* – прізвище (Leksik, с. 511), слвн. *pitar* ‘Amtsdienner’ (Pleteršnik II, с. 42), пол. *Rusciarz* – прізвище (SN VII, с. 631), в.-луж. *pytar* ‘шукач’ (Трофимович 1974, с. 240), н.-луж. *pytar* ‘т. с.’ (Muka II, с. 286), *Pytar* – прізвище (Wenzel 2004, с. 340).

***Uľjar’ь:** рос. *Ульяров* – сучасне прізвище (м. Ульяновськ), макед. Оливер зет на *Улар*, XV ст. – антропонім (Иванова 1999, с. 342), серб. *Улар*, 1571 р. (Катић 2010, с. 589), *Улјари*, 1455 р. – топонім (Пешикан 1984, с. 21), сучасне *Улјарје* < **uľjar’ь* ‘бджоляр’ (Лома 2013, с. 221).

***usmar’ь / *Usmar’ь:** ст.-слов’ян. *оусмарь* ‘чинбар’ (БЕР 8, с. 655), д.-руськ. *Ѹсмарь* ‘т. с.’ (Срезневский III, стлб. 1267), ст.-укр. *усма(р)*, *alutarius* ‘той, хто виготовляє речі зі шкіри’, 1642 р. (ЛЛ, с. 79), рос. діал. *усмáрь* ‘чинбар, кушнір’ (Даль 4, с. 513), болг. *усмàр*, *осмàр*, діал. *усмàр* ‘чинбар’, слвц. *usnár* ‘т. с.’ (БЕР 8, 655), а також *Осмар*, історично *Усмар*, XV ст. – топонім, *Gusmari* – назва поселення на терені Албанії, яку виводять із *осмàр*, *усмàр* ‘кожум’яка, чинбар’ (БЕР 8, сс. 655, 656).

***voščinar’ь / *Voščinar’ь:** ст.-укр. *вощинарь* ‘воскобійник’ (ССУМ I, с. 198), укр. *Вощинар* – прізвище (Чучка 2005, с. 126), болг. *Вощинаров* < діал. **вощинар* ‘хто перетоплює вощину’ (Илчев 1969, с. 116), серб. діал. *вòштинàр* ‘скупщик і переробник вощини’ (Пујић 2013, с. 216), ст.-чеськ. *Pavel Voštinář*, 1542 р. – антропонім (АЧ 1912, XXVIII, с. 235), чеськ. *Voštinár* – прізвище (ЧП), слвц. діал. *voščinár* ‘воскобійник’ (Orlovský 1982, с. 390), а також *Voštinár* – сучасне прізвище (TZ Trnava 2004, с. 184).

***Voĵnar’ь:** укр. *Vojnar*, XVIII ст. – антропонім (Красовський 1993, с. 45), *Войнар* – сучасне прізвище (Новикова 2007, с. 163), ст.-пол. *Andris Voynar*, 1424 р. – антропонім (SSNO VI, с. 174), пол. *Wojnar*, *Woynar* (SN X, сс. 289, 330) – прізвища.

***zel'ar'ь / *Zel'ar'ь:** болг. діал. *зеляр* 'продавець капусти' (БЕР 1, с. 631), слвн. *zēljār* 'продавець зелени' (Pleteršnik II, с. 92), пол. *Zielar, Zielarz* – прізвища (SN X, с. 493), в.-луж. *zeler',* н.-луж. *zelař* 'травник', в.-луж. *Zeler',* н.-луж. *Zelař* – прізвища (Wenzel 1991, II/1, с. 175).

***žitar'ь / *Žitar'ь:** д.-руськ. *житарь* '?' (Срезневский I, стлб. 875), укр. *Житар* – сучасне прізвище (СП, с. 143), укр. діал. *жі́тарь* 'польовий сторож' (СБГ, с. 116), ст.-рос. Василій Степанов *Житар*, 1624 р. – антропонім (Веселовский 1974, с. 115), рос. *Житарев* – прізвище (Московська обл.), діал. *житарь* 'сторож хлібних запасів' (СРНГ 9, с. 188), *Житари Большие, Житари Малые* – ойконіми в колишній Оренбурзькій губ. (RGN III, с. 298), болг. *житар* 'продавець зерна, борошна' (Стоянов – Чмир 1988, с. 192), *Житаров* – прізвище (Илчев 1969, с. 205), макед. *житар* 'торговець хлібом, зерном' (Гавриш 1969, с. 158), *Житаров* – прізвище (РПКМ I, с. 436), серб. *житар* 'торговець хлібом' (Лавровский 1870, с. 132), слвн. *žitar* 'торговець зерном' (Pleteršnik II, с. 951), *Žitara vas / Sittersdorf* – топонім на словенсько-австрійському порубіжжі (DK, с. 142; SKI, с. 167), пол. *Żytar* – прізвище (SN X, с. 617), в.-луж. *žitar* 'хліботорговець' (Трофимович 1974, с. 459).

б) *elen'ar'ь / *Elen'ar'ь: укр. *оленяр* 'той, хто займається оленярством; фахівець з оленярства' (СУМ V, с. 688), діал. *оленяр* 'т. с.' (Пиртей 2001, с. 261), *Оленяр* – сучасне прізвище (СП, с. 256).

***gojar'ь / *Gojar'ь:** рос. *Гояров* – сучасне прізвище (м. Москва), в.-луж. *hojer* 'знахар' (Трофимович 1974, с. 54).

***gon(')ar'ь / *Gon(')ar'ь:** рос. діал. *гонарь* 'погонич стада' (СРНГ, с. 121), *Гонарев* – прізвище (Приморський край), н.-луж. *góńař* 'погонич', *Gonjař* – прізвище (Wenzel 2004, с. 133).

***хъртар'ь / *Хъртар'ь:** болг. діал. **хъртар* 'хто виучує хортів', *Хъртарски* – прізвище (Илчев 1969, с. 524).

***кълѣгар'ь / *Kълѣгар'ь:** болг. *Ковчегар* – прізвище < *ковчегар* 'хто керує ковчегом' (Илчев 1969, с. 261), макед. *Ковчегаров* – прізвище (РПКМ I, с. 637). Реконструкцію псл. **кълѣгъ* див. Казлова (2003, с. 221–222).

***leščetar'ь:** укр. діал. *лещетар* 'альпійський стрілок' (Гавука 2017, с. 162) – дериват із суфіксом *-ар* від *лѣща*, род. відм. *лѣщати* 'лижа' (СБГ, с. 257) < **lešča, -ęte* (ЭССЯ 14, с. 257). Праслов'янська хронологія архетипу проблематична через ареал.

***lyžičar'ь / *Lyžičar'ь:** слвц. діал. *lyžičiar* 'хто виготовляє або продає ложки' (SSN II, с. 103), *Lyžičiar* – сучасне прізвище (TZ Bratislava 2002, с. 214).

***modlitvar'ь:** слвн. *molitvar* 'хто молиться' (Pleteršnik I, с. 595).

***moltar'ь / *Moltar'ь:** укр. *молотар* 'молотник' (Шило 2008, с. 176), *молотарь* 'т. с.' (Сагаровський 1, с. 235), рос. *Молотаров* – сучасне прізвище (м. Хабаровськ).

***Myvar'ь:** пол. *Mywarz* – прізвище відапелятивного походження (SN VI, с. 515). Потенційний праслов'янізм, похідний від ітератива **myvati* (~ пол. *mywać, mywać się* ‘часто митися’) < **myti*. Див. ЕССЯ (21, с. 88).

***Мьнар'ь:** укр. *Мняри* мн. – куток села Романів Луцького р-ну Волинської обл. («жив чоловік, який м'яв (дублював) шкіру»; СлММ 2, с. 96) ~ посл. **тъноꝛ, *męti*.

***мылар'ь:** хорв. *Muzar* (Leksik, с. 451), схв. *muzar* ‘дояр’ (Rječnik VII, с. 184). Див. ще ЕССЯ (21, с. 109).

***onutjar'ь / *Onutjar'ь:** укр. діал. *вунучі́р* ‘людина, яка збирає онучі по селі’ (Шило 2008, с. 87), *ганучі́р* ‘скуповувач ганчір'я’ (Аркушин 2016, с. 83), *гануці́р* ‘збирач ганчір'я, щетини’ (Корзонюк 1987, с. 95), *онуча́р* ‘ганчірник’ (ЕСУМ 4, с. 194), *онуча́рь* ‘т. с.’ (Керча 2, с. 20), *нучі́р, унуча́р* ‘той, хто збирає онучі’ (Шило 2008, с. 187), рос. *Онучаров* – сучасне прізвище (м. Перм).

***osylar'ь:** ст.-укр. *о(с)ля(р), о(с)лопа(с), asin[a]ri(us)* (ЛЛ, с. 93), ст.-слвц. *osliar* ‘пастух або погонич ослів’ (HSSJ II, с. 369).

***pekt'ar'ь / *Pekt'ar'ь:** рос. *Печаров* – прізвище (Херсонська обл.), слвн. *pečár* ‘пекар’ (Pleteršnik I, с. 16), *Pečar* – прізвище (ZSSP, с. 430).

***рѣташькар'ь / *Рѣташькар'ь:** н.-луж. *ptaškaŕ, taškaŕ* ‘птахолов’, *Ptaškaŕ, Taškaŕ* – антропоніми (Wenzel 2004, с. 338).

***skorar'ь / *Skorar'ь:** укр. діал. *скора́рь* ‘кожум'яка; чинбар’ (Керча 2, с. 340), рос. *Скурарев* – сучасне прізвище (м. Москва).

3. ВИСНОВКИ

Фактичний матеріал слав'янських мов (апелятивний і пропріальний) дозволяє реконструювати понад 200 архетипів (*nomina agentis*) із суфіксом **-ar'ь*. Пор., наприклад, крім проаналізованих: **bodar'ь, *bъčar'ь, *capar'ь, *čerdar'ь, *čьlnar'ь, *degъt'ar'ь, *drъvar'ь, *dudar'ь, *gosl'ar'ь, *grebenar'ь, *gъrnъčar'ь, *xlěbar'ь, *xъmel'ar'ь, *jamar'ь, *jъgъlar'ь, *kl'učar'ь, *kolesar'ь, *kon'ar'ь, *korvar'ь, *kovar'ь, *kozar'ь, *krosnar'ь, *lixvar'ь, *maslar'ь, *męsar'ь, *nožar'ь, *orkar'ь, *remenar'ь, *sadlar'ь, *sětar'ь, *tesar'ь, *travar'ь, *vertenar'ь, *vezslar'ь, *vъlnar'ь, *zoltar'ь* і чимало ін., які свідчать про різноманіття господарської зайнятості і ремесел слов'ян у минулому і сьогодні.

Скорочення назв мов

болг. – болгарська, в.-луж. – верхньолужицька, д.-руськ. – давньоруська, макед. – македонська, н.-луж. – нижньолужицька, пол. – польська, рос. – російська, серб. – сербська, слвн. – словенська, слвц. – словацька, слов'ян. – слов'янська, ст.-пол. –

старопольська, ст.-слвц. – старословацька, ст.-слов'ян. – старослов'янська, ст.-чеськ. – старочеська, ст.-укр. – староукраїнська, схв. – сербохорватська, укр. – українська, хорв. – хорватська, чеськ. – чеська

Бібліографія

АРКУШИН, Григорій Львович (2016): *Словник західнополіських говірок*. Луцьк: «Вежа». 648 с.

БЕР – *Български етимологичен речник* (1971–). София: Българска академия на науките.

БОГДАН, Ф. (1974): *Словник українських прізвищ у Канаді*. Вінніпег – Ванкувер: Накладом Ономастичної комісії УВАН і Канадського Назвознавчого Інституту. 354 с.

БОЈИНОВИЋ, Милош (2018): Додатак Речнику гламочког говора. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LXV/1. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 915–1059.

ВЕСЕЛОВСКИЙ, Степан Борисович (1974): *Ономастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии*. Москва: Наука. 382 с.

ГАВРИШ, Ксенија (1969): *Македонско-руски речник*. Скопје: Просветно дело. 916 с.

ГАВУКА, Петро Дмитрович (2017): *Тлумачний словник гуцульських говірок*. Косів: Писаний Камінь. 296 с.

ГРИЦАК, Микола Андрійович (2017–): *Матеріали до словника українських говірок Закарпатської області*. Київ: ТОВ «КММ».

ДАЛЬ, Владимир Иванович (1955): *Толковый словарь живого великорусского языка*. Т. 1–4. Москва: «Русский язык».

ДИНИЋ, Јакша (2009): Антропониміја слива Грлишке реке. В: *Ономатолошки прилози*. Књ. XIX–XX. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 621–739.

ДУЙЧАК, Микола (2003): *Антропонимія Пряшівщини*. Пряшів: Privatpress. 349 с.

ЂАПИЋ, Стеван (1966): Надимци и презимена у Куману (Банат). Прилог грађи за патрониміјски речник Југославије. В: *Прилози проучавању језика*, књ. 2, с. 161–164.

ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови* (1982–). Київ: Наукова думка.

ЖУГИЋ, Радмила (2014): *Микротопониміја доњег слива Јабланице (семантичко-творбени аспект)*. Београд: Институт за српски језик САНУ. 272 с.

ИВАНОВА, Олга (1999): *Студији од топониміјата и антропониміјата*. Скопје: Институт за македонски јазик «Крсте Мисирков». 360 с.

ИЛЧЕВ, Стефан (1969): *Речник на личните и фамилни имена у българите*. София: Българска академия на науките. 457 с.

КАЗЛОВА, Раїса Михайлаўна (2003): *Славянская гідранімія. Праславянскі фонд*. Т. III. Гомель: Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт. 361 с.

КАТИЋ, Тајјана (2010): *Опширни попис Призренског санџака из 1571. године*. Београд: Историјски институт. 640 с.

Керча – КЕРЧА, Ігор (2007): *Русинсько-російський словник*. Т. 1–2. Ужгород: ПолиПринт.

КОВАЧЕВ, Николай (2009): *Местните имена в Дряновско*. Велико Търново: Издателство «Св. св. Кирил и Методий». 447 с.

КОНСТАНТИНОВА, Цанка (2008): *Топонимията на Казанлъшко*. Велико Търново: Издателство «Св. св. Кирил и Методий». 939 с.

КОРЗОНЮК, Микола Миколайович (1987): Матеріали до словника західноволинських говірок. В: *Українська діалектна лексика*. Київ: Наукова думка, с. 62–267.

КРАСОВСЬКИЙ, Іван (1993): *Прізвища галицьких лемків у XVIII ст. За матеріалами Йосифінського поземельного кадастру 1787–1788 рр.* Львів: «Край». 194 с.

ЛАВРОВСКИЙ, Петр Алексеевич (1870): *Сербско-русский словарь*. Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук. 806 с.

ЛЛ – *Лексикон латинський Є. Славинецького. Лексикон словено-латинський Є. Славинецького та А. Корецького-Сатановського* (1973). Київ: Наукова думка. 541 с.

ЛОМА, Александар (2013): *Топонимија Бањске хрисовуље. Ка осмишљењу старосрпског топонимастичког речника и бољем познавању општесловенских именословних образаца*. Београд: САНУ. 386 с.

МАРКОВИЋ, Јордана (2006): *Ткачка лексика југоисточне Србије*. Ниш: Филозофски факултет. 146 с.

НОВИКОВА, Юлія Миколаївна (2007): *Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини*. Донецьк: «Вебер». 996 с.

ПЕТКОВА, Юлианна (2007): *Топонимията на Новопазарска околия*. София: ТЕМТО. 395 с.

ПЕТРОВИЋ, Драгољуб – КАПУСТИНА, Јелена (2011): Из лексике Качера. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LVIII. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 1–336.

ПЕШИКАН, Митар (1984): *Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба (трећи део)*. В: *Ономатолошки прилози*. Књ. V. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 1–182.

ПИРТЕЙ, Петро Семенович (2001): *Словник лемківської говірки. Матеріали для словника*. Legnica – Wrocław. 461 с.

ПУЛИЋ, Саво (2013): *Херцеговачка пчеларска лексика (на општесловенској основи)*. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LX. Београд: Српска академија наука и уметности, с. 463–801.

РМЈ – *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања* (1961–1966). Т. I–III. Скопје: Просветно дело.

РПКМ – *Речник на презимињата кај Македонците* (1994–2001). Т. I–II. Скопје: Институт за македонски јазик «Крсте Мисирков».

САБАДОШ, Іван Васильович (2008): *Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району*. Ужгород: Ліра. 478 с.

Сагаровський – САГАРОВСЬКИЙ, Анатолій Ананійович (2011–2013): *Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)*. Вип. 1–2. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.

СБГ – *Словник буковинських говірок* (2005). Чернівці: Рута. 688 с.

СБІ – *Словник українських говірок Бузько-Інгульського межиріччя. Близько 20 000 діалектизмів* (2018). Миколаїв: Іліон. 876 с.

СЕЛИШЧЕВ, Афанасий Матвеевич (1981): *Славянското население в Албания*. София: Наука и изкуство. 352 с.

СлММ – *Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель* (2006–2007). Т. 1–2. Луцьк: «Вежа».

СОКОЛОСКИ, Методија (1965): *Личните имиња и називите на населените места и други месности во велешката и прилепската нахија во втората половина на XV век*. В: *Македонски јазик*, год. XVI, с. 151–190.

СП – *Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини)* (2002). Чернівці: Букрек. 424 с.

СПУ – *Словник прізвищ північно-західної України* (2009). Т. 1–3. Луцьк: «Вежа».

СРЕЗНЕВСКИЙ, Измаил Иванович (1958): *Материалы для словаря древнерусского языка*. Т. I–III. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей.

СРНГ – *Словарь русских народных говоров* (1965–). Москва – Ленинград/Санкт-Петербург: Наука.

ССНГ – *Словарь современного русского народного говора (д. Деулино Рязанского района Рязанской области)* (1969). Москва: Наука. 612 с.

ССУМ – *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.* (1977–1978). Т. I–II. Київ: Наукова думка.

СТОЯНОВ, Иван Андрийович – ЧМИР, Олена Романівна (1988): *Болгарсько-український словник*. Київ: Наукова думка. 776 с.

СУМ – *Словник української мови* (1970–1980). Т. I–XI. Київ: Наукова думка.

СУМ XVI–XVII ст. – *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.* (1994–). Львів: Поліграфічний центр Національного університету «Львівська політехніка».

СХРС – *Сербскохорватско-русский словарь* (1970). Москва: Советская энциклопедия. 735 с.

ТРОФИМОВИЧ, Константин Константинович (1974): *Верхнелужицко-русский словарь*. Москва: Издательство «Русский язык» – Бауцен: Народное издательство «Домовина». 564 с.

ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ, Радойка (2010): *Топонимија Пивске планине*. Београд: САНУ. 354 с.

ЋИРИЋ, Љубисав (2018): *Речник говора Лужнице*. В: *Српски дијалектолошки зборник*. Књ. LXV/2. Београд: САНУ, с. 1–1166.

ЧП – [Чоловічі прізвища громадян Чеської Республіки за даними Міністерства внутрішніх справ ЧР станом на 01.04.2004.] Доступно на: <http://www.mvcr.cz> [дата доступу: 10-02-2005].

ЧУС – *Чесько-український словник* (1988–1989). Т. 1–2. Київ: Наукова думка.

ЧУЧКА, Павло Павлович (2005): *Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник*. Львів: «Світ». 704 с.

ШИЛО, Гаврило Федорович (2008): *Наддністрянський регіональний словник*. Львів – Нью-Йорк: Видавництво Львівської політехніки. 288 с.

ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд* (1974–). Москва: Наука.

AČ – *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské* (1840–). Praha.

Bezljaj – BEZLAJ, France (1976–2007): *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Knj. I–V. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

DK – *Dvojezična Koroška. Seznam dvojezičnih krajevnih imen južne Koroške* (2004). Celovec: Mohorjeva. 259 p.

Gebauer – GEBAUER, Jan (1903–1916): *Slovník staročeský*. D. I–II. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

HSSJ – *Historický slovník slovenského jazyka* (1991–2008). Zv. 1–7. Bratislava: Veda.

Im. m. – *Imenik mesta. Pregled svih mesta i opština, narodnih odbora srezova i pošta u Jugoslaviji* (1956). Beograd: Službeni list FNRJ. 499 p.

Jurišić – JURIŠIĆ, Blaž (1966–1973): *Rječnik govora otoka Vrgade*. D. 1–2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Kott – KOTT, František Štěpán (1878–1884): *Česko-německý slovník zvláště grammatiko-fraseologický*. D. I–IV. Praha: Knihotiskárna J. Koláře.

Leksik – *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* (1976). Zagreb: Tipograf. 773 p.

Muka – MUKA, Ernst (1911–1928): *Słownik dolnosербске рѣчи а јеје нарѣcow*. T. I–III. Petrohrad – Praha.

ORLOVSKÝ, Jozef (1982): *Gemerský nářečový slovník*. Martin: Osveta. 423 p.

Pleteršnik – PLETERŠNIK, Maks (2006): *Slovensko-nemški slovar. Transliterirana izdaja*. D. 1–2. Ljubljana: ZRC SAZU.

RGN – *Russisches geographisches Namenbuch* (1962–1988). Bd. I–XI. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Rječnik – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976). D. I–XXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

SKI – *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem* (2008). Celovec: Drava. 227 p.

SL – *Slovinci v Laškem: cenni storici sulla comunità slovena nel Monfalconese* (2005). Tržič [Monfalcone]: SKŠRD “Tržič”. 149 p.

SN – *Słownik nazwisk wspólnie używanych w Polsce* (1992–1994). T. I–X. Kraków: Polska Akademia Nauk.

SP – *Słownik prasłowiański* (1974–). Wrocław etc.: Polska Akademia Nauk.

SSN – *Slovník slovenských nářečí* (1994–). Bratislava: Veda.

SSNO – *Słownik staropolskich nazw osobowych* (1965–1987). T. I–VII. Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN.

TZ Bratislava (2002) – *Bratislava. Telefónny zoznam. 2002–2003*. Bratislava: Mediatel. 408 p.

TZ Trnava (2004) – *Trnava. Telefónny zoznam. 2004–2005*. Trnava: Mediatel. 232 p.

VASMER, Max (1970): *Die Slaven in Griechenland*. Leipzig: Zentralantiquariat der DDR. 350 p.

WENZEL, Walter (1987–1994). *Studien zu sorbischen Personennamen*. Bd. I–III. Bautzen: Domowina-Verlag.

WENZEL, Walter (2004): *Niedersorbische Personennamen aus Kirchenbüchern des 16. bis 18. Jahrhunderts*. Bautzen: Domowina-Verlag. 519 p.

ZSSP – *Začasni slovar slovenskih priimkov* (1974). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 723 p.

R e s u m é

NIEKTORÉ PRASLOVANSKÉ NOMINA AGENTIS SO SUFIXOM *-AR'Ь (NA MATERIÁLI APELATÍVNEJ A PROPRIÁLNEJ LEXIKY)

Štúdia je venovaná rekonštrukcii fragmentu slovotvorného mikrosystému praslovanskej lexiky, ktorý tvoria deriváty so sufixom *-ar'ь (nomina agentis). Apelatíva s týmto sufixom sú známe vo všetkých slovanských jazykoch, výraznejšie sú však zastúpené v lexike slovanských národov, ktoré susedia s germánskym alebo románskym etnosom. Dostupný materiál slovanskej antroponymie umožnil autorovi rekonštruovať viac ako 200 lexém, ktoré svedčia o rôznorodosti hospodárskych aktivít a remesiel u Slovanov v minulosti aj súčasnosti. Okrem lexém analyzovaných v štúdiu k nim patria napr. lexémy *bodar'ь, *bъčar'ь, *capar'ь, *čerdar'ь, *čьlnar'ь, *degъt'a'ь, *drъvar'ь, *dudar'ь, *gosl'ar'ь, *grebenar'ь, *gъrньčar'ь, *xlěbar'ь, *xъmel'ar'ь, *jamar'ь, *jъgъlar'ь, *kl'učar'ь, *kolesar'ь, *kon'ar'ь, *korvar'ь, *kovar'ь, *kozar'ь, *krosnar'ь, *lixvar'ь, *maslar'ь, *męsar'ь, *nožar'ь, *orkar'ь, *remenar'ь, *sadlar'ь, *sětar'ь, *tesar'ь, *travar'ь, *vertenar'ь, *vezslar'ь, *vъlnar'ь, *zoltar'ь a mnohé iné. Úplný materiál bude publikovaný na inom mieste; v aktuálnej štúdiu autor predkladá fragment príslušného slovotvorného mikrosystému slovanskej lexiky. Na základe jeho predbežnej analýzy možno dospieť k záveru, že kontinuity rekonštruovaných archetypov sú v zásade charakteristické pre všetky slovanské jazyky (alebo pre ich väčšinu). Niektoré z nich sa zachovali v jednotlivých slovanských jazykoch, resp. dialektoch, alebo v jednej zo skupín blízko príbuzných jazykov. Často sa medzi nimi vyskytujú archaizmy a historizmy.

Kľúčové slová: vlastné meno, antroponymum, sufix, etymologická analýza, praslovanský archetyp, praslovanské nomen agentis